

Muz., 2018(59): 79-85
Rocznik, eISSN 2391-4815

data przyjęcia – 04.2018
data recenzji – 04.2018
data akceptacji – 05.2018
DOI:10.5604/01.3001.0012.1120

MUZEA UCZELNIANE W POLSCE

MUSEUMS OF HIGH SCHOOLS IN POLAND

Katarzyna Zięba

Muzeum Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie

Abstract: The scientific conference “Identity and Heritage. Museums of High Schools” held in Krakow, 22–24 November 2017, was a good occasion to learn more about the institutions that look after the broadly defined academic heritage. The legal status of high school museums have been described in the article as well as the consequences thereof. The results of research on such museums existing in Poland have been presented. The study was conducted in 134 public institutions of higher education; it focused on identifying museum and academic collections, and their rank within an organisational structure of the institution.

The analysis of collected data allowed to ascertain the number of high school museums operating in Poland, which is 68; they are administrated by 44 various high schools

(universities as well as schools of specialisation: technical, medical, agricultural, economic, pedagogical, artistic). It has been pointed out that in the years 2009–2018 as many as 17 new collections were initiated (some of them are still being organised or changed their status after merging of institutions or collections). As far as the museums’ place within an organisational structure of the school is concerned, it has been noted that the faculty museums are the most common ones, followed by those of the general school-wide status. The most important changes that academic museums are presently facing have also been mentioned and described herein, such as transformations of organisational and legal aspects. Last but not least, the virtualisation of collections has been identified as a current issue.

Keywords: academic heritage, museums of high schools, schools of higher education, organisational structure of the school, virtualisation of collections.

I Ogólnopolska Konferencja Muzeów Uczelnianych¹ zorganizowana w 2016 r. była pretekstem do przyjrzenia się z bliska instytucjom gromadzącym dziedzictwo akademickie i zbadań skali zjawiska. Kolejne spotkanie przedstawicieli środowiska odbyło się podczas konferencji naukowej zatytułowanej „Tożsamość i dziedzictwo. Muzea uczelniane” w Krakowie w dniach 22–24 listopada 2017 roku. Pierwsze próby opisywania muzeów szkół wyższych miały miejsce w 2009 r., kiedy opublikowano anglojęzyczny wykaz polskich muzeów uniwersyteckich opracowany przez Ewę Wykę i Małgorzatę Taborską². Autorki przedstawiły 31 placówek w obrębie państwowych uczelni wskazując: siedzibę szkoły, datę powołania muzeum oraz miejsce w strukturze organizacyjnej uczelni. Powołując się na definicję muzeum zaproponowaną przez International Council of Museums (ICOM), wg której

*muzeum jest trwale istniejącą instytucją, nie nastawioną na osiągnięcie zysku, służącą społeczeństwu i jego rozwojowi, otwartą dla publiczności, która pozyskuje, konserwuje, udostępnia i wystawia w celu badawczym, edukacyjnym lub dla rozrywki materialne i niematerialne świadectwa ludzi oraz ich środowiska*³ autorki wykazu osobno potraktowały specjalistyczne kolekcje udostępniane publiczności do celów badawczych oraz te, upubliczniane w sposób okazjonalny, najczęściej w celach edukacyjnych. Przybliżając czytelnikowi kondycję muzeów wzięły także pod uwagę m.in. wykwalifikowaną kadrę, rodzaj zbiorów i wystawy muzealne. W 2016 r. w periodyku „Turystyka Kulturowa” ukazał się artykuł autorstwa Łukasza Matogi i Anety Pawłowskiej dokonujący przeglądu muzeów szkół wyższych pod względem spędzania czasu wolnego⁴. Autorzy wskazali 62 muzea uczelniane

i 11 instytucji paramuzealnych⁵ działających na terenie wyższych uczelni.

Muzea uczelniane, podobnie jak inne muzea w Polsce, działają w oparciu o obowiązujące przepisy. Jaki jest ich status prawny? Zgodnie z art. 5. ust. 1. Ustawy o muzeach⁶ mogą być tworzone przez ministrów i kierowników urzędów centralnych, jednostki samorządu terytorialnego, osoby fizyczne, osoby prawne lub jednostki organizacyjne nieposiadające osobowości prawnej. Uczelnie wyższe jako jednostki organizacyjne i podmioty prawa cywilnego są osobami prawnymi, które mogą powoływać muzea. Z punktu widzenia Ustawy o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej muzea szkół wyższych – ze względu na osobę organizatora – nie są traktowane jako instytucje kultury⁷. Istniejące prawo stanowi, że podmiotami tworzącymi instytucje kultury mogą być jedynie organy państwowej administracji centralnej, w tym Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego lub jednostki samorządu terytorialnego⁸.

Muzea uczelniane funkcjonują w rejestrach i wykazach Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego, co pozwala im na większą ochronę zbiorów. Choć są to instytucje pozostające pod opieką Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego, niektóre z nich funkcjonują w oparciu o uzgodniony z ministrem właściwym ds. kultury i dziedzictwa narodowego statut bądź regulamin⁹. Obecnie w wykazie ministerialnym znajduje się 5 instytucji: Muzeum Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie, Muzeum Historii Medycyny Warszawskiego Uniwersytetu Medycznego w Warszawie, Muzeum Wydziału Nauk o Ziemi Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach, Muzeum Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego im. Jana Pawła II w Lublinie (w organizacji)¹⁰ oraz Muzeum Akademii Sztuk Pięknych w Warszawie. Pozostałe działają na podstawie regulaminów i statutów nadanych przez organizatorów. Dodatkowo, muzea posiadające zbiory o szczególnie istotnym znaczeniu oraz prowadzące przedmiotową działalność na wysokim poziomie mogą ubiegać się o wpis do Państwowego Rejestru Muzeów. Do tej pory jedynym muzeum uczelnianym wpisanym do powyższej ewidencji jest Muzeum Uniwersytetu Jagiellońskiego – wpisu dokonano 15 lipca 2011 roku.

Autorka tego artykułu poddała kwerendzie wszystkie 134 istniejące publiczne¹¹ instytucje szkolnictwa wyższego w Polsce¹². Kwerenda objęła analizę statutów uczelni, w dalszej kolejności stron internetowych szkół wyższych i muzeów. Autorka wspierała się także witryną www.muzeauczelniane.pl zarządzaną przez Stowarzyszenie Muzeów Uczelnianych (SMU)¹³. W przypadku braku informacji w ww. źródłach kontaktowała się drogą mailową lub telefoniczną z pracownikami muzeów. W pierwszej kolejności zwracała uwagę na zaszeregowanie w strukturze organizacyjnej uczelni, datę powstania lub przybliżony czas, w którym placówka kształtowała się oraz przemiany organizacyjno-prawne jakim ulegała¹⁴.

Na podstawie zebranego materiału udało się ustalić, że w Polsce funkcjonuje 68 muzeów uczelnianych¹⁵ (stan na 23 marca 2018 r.), dla których organizatorem są 44 różne szkoły wyższe (patrz Tabela 1.).

W artykule M. Taborskiej i E. Wyki zbadano 84 istniejące wówczas państwowe uczelnie, w tym uniwersytety (18) i inne wyspecjalizowane szkoły wyższe¹⁶ (66). Jak dziś kształtuje się sytuacja muzeów uczelnianych? Na wstępie warto

przyrzeć się strukturze szkół wyższych, w której funkcjonują muzea. Schemat organizacji uniwersytetów wynika z Ustawy prawo o szkolnictwie wyższym¹⁷. Stanowi ona, że podstawową jednostką organizacyjną jest wydział lub inna jednostka organizacyjna określona w statucie¹⁸. Wszędzie tam gdzie pojawiają się zagadnienia związane z funkcjonowaniem uczelni nieuregulowane w ustawie działa statut. Podstawowe jednostki organizacyjne tworzy, przekształca i likwiduje senat uczelni, natomiast rodzaj, warunki i tryb ich tworzenia określa statut.

Analiza aktów prawnych regulujących działalność uczelni publicznych pokazała, że muzea powoływane są nie tylko w strukturach wydziałów, ale również m.in. instytutów, katedr i zakładów. Muzea mogą być jednostkami wewnętrznymi wydziałów, międzywydziałowymi i pozawydziałowymi oraz posiadać status ogólnouczelnianych i międzyuczelnianych form organizacyjnych. Interpretacja zebranych danych wskazuje, że najliczniej reprezentowane są muzea będące częścią wydziałów (22). Na drugim miejscu plasują się muzea posiadające status jednostek ogólnouczelnianych (16), muzea w ramach bibliotek (8), zaszeregowane jako jednostki pozawydziałowe (7). Inne zaklasyfikowane są jako jednostki organizacyjne uczelni, część zakładów, pracowni, archiwów (np. Muzeum Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej), centrów (Centrum Dokumentacji Zsyłek, Wypędzeń i Przesiedleń Uniwersytetu Pedagogicznego im. KEN w Krakowie i Centrum Edukacji Przyrodniczej UJ). Jeszcze inne podlegają m.in. działom promocji (Muzeum Politechniki Opolskiej i Lamp Rentgenowskich) i komórkom rektorskim (Muzeum Politechniki Łódzkiej).

Polskie muzea uczelniane funkcjonują w obrębie różnych jednostek organizacyjnych szkół wyższych. Skąd bierze się ta różnorodność? Odpowiedzi należy szukać w indywidualnej historii tworzenia się każdej z kolekcji. Niejednokrotnie o zaszeregowaniu danego muzeum w strukturze uczelni decyduje zwykły pragmatyzm i decyzje władz.

W ciągu 9 lat jakie minęły od spotkania w 2009 r. członków Universeum w Krakowie¹⁹, w Polsce działalność zainicjowało 17 muzeów uczelnianych (kilka z nich znajduje się w stanie organizacji lub zmieniło swój status poprzez połączenie instytucji czy zbiorów). Geograficznie rozkład uniwersyteckich muzeów w Polsce kształtuje się następująco: największą zlokalizowanych jest w województwach małopolskim, dolnośląskim i mazowieckim; odpowiednio w Krakowie – 16, Wrocławiu – 10 i Warszawie – 9; nowe placówki powstały zarówno w dużych ośrodkach naukowych, jak w Krakowie – 4 i Wrocławiu – 2, ale także i w nieco mniejszych, w Bydgoszczy, Opolu – po 2, Białymstoku, Gdańsku i Poznaniu – po jednym muzeum. W skali całego kraju jedynie w województwach lubuskim i świętokrzyskim zauważyć można nieobecność muzeów szkół wyższych.

W ostatnich latach procesowi powstawania kilkunastu muzeów uczelnianych towarzyszy ciekawe zjawisko przeobrażeń, zarówno w strukturze organizacyjnej, jak i prawnej, którym ulegają muzea szkół wyższych. Część z nich przekształciła sposób eksponowania zbiorów, inne zmieniły swój status i tym samym miejsce zajmowane w strukturze uczelni. Zebrane dane pokazują także, że niektóre muzea nie przetrwały próby czasu. Procesy te zilustruje kilka przykładów opisanych poniżej.

Tabela 1. Wykaz muzeów uczelnianych w Polsce (stan na 23 marca 2018 roku)

WOJEWÓDZTWO	MIASTO	UCZELNIA	L.P.	MUZEUM	DATA POWSTANIA	MIEJSCE W STRUKTURZE UCZELNI
dolnośląskie	Wrocław	Akademia Sztuk Pięknych im. Eugeniusza Gepperta we Wrocławiu	1.	Muzeum Akademii Sztuk Pięknych	1954	jednostka ogólnouczelniana
		Politechnika Wrocławska	2.	Muzeum Politechniki Wrocławskiej	2005	jednostka ogólnouczelniana
		Uniwersytet Medyczny im. Piastów Śląskich we Wrocławiu	3.	Muzeum Farmacji Wydziału Farmaceutycznego	1982	Wydział Farmaceutyczny Uniwersytetu Medycznego
		Uniwersytet Przyrodniczy we Wrocławiu	4.	Muzeum Uniwersytetu Przyrodniczego	2012	Wydział Biologii i Hodowli Zwierząt Uniwersytetu Przyrodniczego
		Uniwersytet Wrocławski	5.	Dom Archeologów	2005	Oddział Muzeum Uniwersytetu Wrocławskiego
			6.	Muzeum Człowieka	2012	Katedra Biologii Człowieka
			7.	Muzeum Geologiczne im. Henryka Teisseyre'a	1981	Wydział Nauk o Ziemi i Kształtowania Środowiska
			8.	Muzeum Mineralogiczne im. K. Maślankiewicza	1966	Wydział Nauk o Ziemi i Kształtowania Środowiska
			9.	Muzeum Przyrodnicze	1814	Wydział Nauk Biologicznych
			10.	Muzeum Uniwersytetu Wrocławskiego	1992	jednostka ogólnouczelniana
kujawsko-pomorskie	Bydgoszcz	Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy	11.	Muzeum Dyplomacji i Uchodźstwa Polskiego	2012	Biblioteka Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego
			12.	Muzeum Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego (w organizacji)	2017	Biblioteka Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego
	Toruń	Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu	13.	Muzeum Uniwersyteckie	2004	Biblioteka Uniwersytecka
			14.	Muzeum Przyrodnicze	1973	Wydział Biologii i Ochrony Środowiska UMK (Kolekcja Przyrodnicza Pracowni Dydaktyki UMK)
lubelskie	Lublin	Katolicki Uniwersytet Lubelski	15.	Muzeum Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II (w organizacji)	2016	jednostka ogólnouczelniana
		Politechnika Lubelska	16.	Muzeum Politechniki Lubelskiej	2007	jednostka pozawydziałowa
		Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie	17.	Muzeum Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej	1980	jednostka ogólnouczelniana
łódzkie	Łódź	Politechnika Łódzka	18.	Muzeum Politechniki Łódzkiej	1985	Rektorska Komisja Historyczna i Pracownia Historyczna
		Uniwersytet Łódzki	19.	Muzeum Geologiczne im. Jana Ziomka Wydziału Nauk Geograficznych	2000	Wydział Nauk Geograficznych
			20.	Muzeum Przyrodnicze	1930	Wydział Biologii i Ochrony Środowiska
			21.	Muzeum Uniwersytetu Łódzkiego	1988	jednostka ogólnouczelniana
		22.	Uniwersytet Medyczny w Łodzi	Muzeum Uniwersytetu Medycznego	1972	Zakład Historii Nauk i Medycyny Wojskowej Uniwersytetu Medycznego w Łodzi
		małopolskie	Kraków	Akademia Górniczo-Hutnicza w Krakowie	23.	Muzeum Geologiczne Wydziału Geologii, Geofizyki i Ochrony Środowiska
24.	Muzeum AGH				1969	jednostka pozawydziałowa
Akademia Sztuk Pięknych im. Jana Matejki w Krakowie	25.			Muzeum Akademii Sztuk Pięknych	2002	jednostka ogólnouczelniana
Politechnika Krakowska	26.			Muzeum Politechniki Krakowskiej	2004	jednostka pozawydziałowa
Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie	27.			Muzeum Uniwersytetu Ekonomicznego	2004	Kancelaria Rektora
Uniwersytet Jagielloński w Krakowie	28.			Centrum Edukacji Przyrodniczej UJ	2016	jednostka pozawydziałowa
	29.			Muzeum Anatomopatologiczne Wydziału Lekarskiego Collegium Medicum	1900	Wydział Lekarski Collegium Medicum
	30.			Muzeum Farmacji	1946	Wydział Farmaceutyczny Collegium Medicum
	31.			Muzeum Katedry Anatomii Collegium Medicum	ok. 1869	Katedra i Zakład Anatomii UJ CM
	32.			Muzeum Ogrodu Botanicznego i Pracownia Historii Botaniki im. J. Dyakowskiej	1978	Instytut Botaniki UJ
	33.			Muzeum Wydziału Lekarskiego UJ	1900	Wydział Lekarski Collegium Medicum
	34.			Muzeum Uniwersytetu Jagiellońskiego Collegium Maius	1947	jednostka pozawydziałowa
	35.			Archiwum i Muzeum Przymusowych Migracji (w ramach Centrum Dokumentacji Zsylek, Wypędzeń i Przesiedleń) (w organizacji)	2010	Wydział Humanistyczny
Uniwersytet Rolniczy im. Hugona Kołłątaja w Krakowie	36.			Muzeum Podręcznika Uniwersytetu Pedagogicznego	2014	jednostka ogólnouczelniana
	37.	Centrum Edukacji Gleboznawczej – Muzeum Gleb	2012	Wydział Leśny		
	38.	Muzeum Uniwersytetu Rolniczego	1976	Biblioteka Główna Akademii Rolniczej		

WOJEWÓDZTWO	MIASTO	UCZELNIA	L.P.	MUZEUM	DATA POWSTANIA	MIEJSCE W STRUKTURZE UCZELNI
mazowieckie	Warszawa	Akademia Pedagogiki Specjalnej w Warszawie	39.	Muzeum Marii Grzegorzewskiej	2008	jednostka ogólnouczelniana
		Akademia Sztuk Pięknych w Warszawie	40.	Muzeum Akademii Sztuk Pięknych	1985	jednostka pozawydziałowa
		Politechnika Warszawska	41.	Muzeum Politechniki Warszawskiej	1978	jednostka pozawydziałowa
		Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie	42.	Muzeum Lasu i Drewna	po 1950	Leśny Zakład Doświadczalny w Rogowie Centrum Edukacji Przyrodniczo-Leśnej
			43.	Muzeum Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego	2006	Biblioteka Główna SGGW
		Uniwersytet Warszawski	44.	Muzeum Geologiczne im. Stanisława Józefa Thugutta	1961	Wydział Geologii
			45.	Muzeum Uniwersytetu Warszawskiego	1980	jednostka ogólnouczelniana
opolskie	Opole	Politechnika Opolska	47.	Muzeum Politechniki Opolskiej i Lamp Rentgenowskich	2011	Dział Promocji i Kultury
		Uniwersytet Opolski	48.	Muzeum Uniwersytetu Opolskiego	2014	Biblioteka Główna
podkarpackie	Rzeszów	Uniwersytet Rzeszowski	49.	Muzeum Uniwersytetu Rzeszowskiego	2002	jednostka ogólnouczelniana
podlaskie	Białystok	Politechnika Białostocka	50.	Centrum Historii Politechniki Białostockiej (dawniej Muzeum Politechniki Białostockiej ALMARIA)	2017	Biblioteka Politechniki Białostockiej
		Uniwersytet Medyczny w Białymstoku	51.	Muzeum Historii Medycyny i Farmacji Uniwersytetu Medycznego	2011	Samodzielna Pracownia Historii Medycyny i Farmacji.
pomorskie	Gdańsk	Gdański Uniwersytet Medyczny	52.	Muzeum Gdańskiego Uniwersytetu Medycznego	2006	jednostka ogólnouczelniana
			53.	Muzeum Inkluzji w Bursztynie	1998	Wydział Biologii
		Uniwersytet Gdański	54.	Muzeum Kryminalistyki	2012	Wydział Prawa i Administracji
			55.	Pracownia Muzeum Przyrodnicze Wydziału Biologii Uniwersytetu Gdańskiego		Wydział Biologii Uniwersytetu Gdańskiego
	Gdynia	Akademia Morska w Gdyni	56.	Sala Tradycji Akademii Morskiej	lata 30. XX w.	jednostka ogólnouczelniana
śląskie	Gliwice	Politechnika Śląska w Gliwicach	57.	Muzeum Geologii Złóż im. Cz. Poborskiego Politechniki Śląskiej	1952	Wydział Górnictwa i Geologii
	Katowice	Akademia Muzyczna im. Karola Szymanowskiego w Katowicach	58.	Muzeum Organów Śląskich	2004	Katedra Organów i Muzyki Kościelnej
	Sosnowiec	Śląski Uniwersytet Medyczny w Sosnowcu	59.	Muzeum Medycyny i Farmacji (w organizacji)	1982	Zakład Historii Medycyny i Farmacji Śląskiego Uniwersytetu Medycznego
		Uniwersytet Śląski w Katowicach (Sosnowiec)	60.	Muzeum Wydziału Nauk o Ziemi Uniwersytetu Śląskiego	1994	Wydział Nauk o Ziemi
warmińsko-mazurskie	Olsztyn	Uniwersytet Warmińsko-Mazurski W Olsztynie	61.	Muzeum Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego.	2002	jednostka ogólnouczelniana w ramach Archiwum
wielkopolskie	Poznań	Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu	62.	Pracownia Muzeum Ziemi	2009	Wydział Nauk Geograficznych i Geologicznych
			63.	Muzeum Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza	2016	jednostka ogólnouczelniana
		Uniwersytet Medyczny im. K. Marcinkowskiego w Poznaniu	64.	Muzeum Uniwersytetu Medycznego im. K. Marcinkowskiego, Centrum Stomatologii	1989	jednostka ogólnouczelniana
			65.	Muzeum Katedry i Zakładu Medycyny Sądowej Uniwersytetu Medycznego w Poznaniu (muzeum preparatów związanych z tanatologią).	1921	Katedra i Zakład Medycyny Sądowej Uniwersytetu Medycznego w Poznaniu
		Uniwersytet Przyrodniczy w Poznaniu	66.	Muzeum Uniwersytetu Przyrodniczego	lata 70. XX w.	Biblioteka Główna
zachodnio-pomorskie	Szczecin	Uniwersytet Szczeciński	67.	Muzeum Geologiczne Wydziału Nauk o Morzu	1994	Wydział Nauk o Morzu
		Pomorski Uniwersytet Medyczny w Szczecinie	68.	Muzeum Medycyny Pomorskiego Uniwersytetu Medycznego (Muzeum przy Zakładzie Historii Medycyny)	1960	Zakład Historii Medycyny

1 września 2016 r. powołano Muzeum Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II powstałe m.in. ze zbiorów archiwalnych (d. Muzeum Uniwersyteckie Historii KUL), artystycznych (kolekcja dzieł sztuki z d. Muzeum Uniwersyteckiego działającego od 1932 r.) i archeologicznych (gromadzonych w Katedrze Archeologii Polski Instytutu Historii KUL). Nowa placówka ma pełnić nie tylko funkcje

muzealne, ale także być miejscem spotkań i laboratorium dydaktyczno-badawczym. Uroczyste otwarcie ekspozycji stałej zaplanowano na jubileusz 100-lecia Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego tj. na 2. poł. 2018 roku²⁰. W czasie reorganizacji wystawy zbiory muzeum prezentowane były poza siedzibą, m.in. w Zamku Królewskim w Warszawie oraz w Gmachu Głównym Uniwersytetu Warszawskiego.

Podobna idea – łączenia zbiorów o różnej proveniencji w jednym miejscu – przyświecała pomysłodawcom Centrum Edukacji Przyrodniczej Uniwersytetu Jagiellońskiego (CEP UJ). Centrum skupia zasoby 4 muzeów uniwersyteckich: Zoologicznego, Geologicznego, Antropologicznego i Paleobotanicznego, do tej pory funkcjonujących w różnych budynkach. Muzea te (poza Zoologicznym) miały charakter naukowo-badawczy, a co za tym idzie nie były udostępniane szerokiej publiczności (jedynie po dokonaniu wcześniejszej rezerwacji). Od 2016 r. prezentowane są one w nowej siedzibie, co umożliwiło eksponowanie i udostępnianie kolekcji na szeroką skalę. W założeniu projektu, nowa ekspozycja w połączeniu z nowoczesnymi technikami audiowizualnymi pozwala lepiej realizować programy dydaktyczne i naukowe oraz w większym stopniu pomaga w popularyzacji nauk ścisłych i przyrodniczych. Obecnie CEP UJ funkcjonuje jako pozawydziałowa jednostka organizacyjna²¹.

Prace związane z modernizacją ekspozycji są prowadzone także w Muzeum Przyrodniczym Uniwersytetu Łódzkiego. Dzięki dofinansowaniu pozyskanemu z Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Łódzkiego²² zrealizowany zostanie projekt remontu, przebudowy i doposażenia ekspozycji. Proces inwestycyjny przewiduje stworzenie magazynu, pracowni naukowych i konserwatorskich, powiększenie przestrzeni wystawienniczej oraz, co niezwykle cenne, renowację eksponatów wchodzących w skład kolekcji muzealnej. Docelowo zmodernizowane muzeum stanie się częścią Uniwersyteckiego Centrum Przyrodniczo-Edukacyjnego Wydziału Biologii i Ochrony Środowiskach – co ma nastąpić prawdopodobnie jeszcze w 2018 roku²³.

Szybki rozwój technologii i zjawisko powszechnej informatyzacji w globalnej skali stały się przyczynkiem do tworzenia, już od lat 90. XX w., nowego typu muzeów – muzeów wirtualnych. W dobie potęgi informacji dotychczasowe społeczeństwo przegradza się w cywilizację informacji, w której jednostka poddawana jest nieustannej presji postępu. Dotyczy to również korzystających z usług muzeów widzów, dla których jedyną drogą do poznania jest interaktywność czy wirtualizacja. Podkreślić należy fakt, że ten sposób prezentowania zabytków i treści nie ominął polskiego muzealnictwa uczelnianego. Wirtualne muzeum funkcjonować może w dwójnasób: zarówno jako elektroniczny odpowiednik muzeum posiadającego fizyczną siedzibę i zbiory, przyjmujący formę wirtualnego przewodnika po ekspozycji i obiektach, ale także jako samostanny twór niebazujący na eksponatach, istniejący tylko w wirtualnej rzeczywistości. Należy pamiętać, że w świetle przytoczonej na początku artykułu Ustawy o muzeach i obowiązującej definicji, inicjatywy te nie są muzeami w rozumieniu przepisów. Za przykład może posłużyć powstałe na Uniwersytecie Medycznym w Lublinie Wirtualne Muzeum Anatomii, które jest elektronicznym narzędziem dydaktycznym²⁴ przygotowanym z myślą o studentach kierunków medycznych. W 2009 r. na potrzeby Nocy Muzeów

Politechnika Gdańska uruchomiła jednonocne muzeum prezentujące niektóre eksponaty z kolekcji biblioteki i laboratoriów²⁵. Z kolei Wirtualne Muzeum Szkoły Głównej Handlowej w Warszawie, nieposiadające fizycznej siedziby, powstało jako część projektu naukowego. Witryna internetowa zaprasza na spacer po gmachach uczelni, a przedstawiając historię Alma Mater udostępnia archiwalne fotografie i dokumenty. Innym przykładem jest Multimedialna Baza Danych Muzeum Uniwersytetu Wrocławskiego, czyli cyfrowe archiwum UW, udostępniane zarówno w internecie, jak i w muzeum. Baza koncentruje się na przedstawieniu dziejów uczelni i kolekcji uniwersyteckich. Do próby ukazania losów uczelni i związanych z nią postaci wykorzystano tu zdigitalizowane fotografie i dokumenty uzupełniając je opisami, tworząc tym samym kronikę uniwersytecką. Nie ma wątpliwości, że wirtualne muzea podnoszą atrakcyjność tych placówek przybliżając dostęp do zbiorów, tym samym wpływają rozwojowo na udostępnianie i upowszechnianie obiektów.

Jednym z muzeów uniwersyteckich, które nie przetrwało próby czasu jest Muzeum Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie. Powołane do życia 1 lutego 2011 r. prowadziło działalność naukową, edukacyjną i kulturalną w zakresie gromadzonych zbiorów. Lakoniczne zarządzenie Rektora z dnia 3 stycznia 2013 r. zlikwidowało muzeum – w związku z reorganizacją i zaprzestaniem wykonywania przez Uniwersytet zadań realizowanych przez jednostkę likwiduje się ogólnouczelnianą jednostkę organizacyjną o nazwie Muzeum Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie²⁶.

Wśród polskich muzeów uczelnianych odnaleźć można zarówno te o długiej metryce, których zbiory są dużo starsze niż same instytucje, w obrębie których funkcjonują oraz muzea młode, powstałe w szczególności w ostatnich dziesięcioleciach. Nie ma wątpliwości, że każdej z inicjatyw powołania muzeum przyświecała chęć ochrony i propagowania dziedzictwa danej akademii.

Muzea uczelniane, w porównaniu z państwowymi muzeami narodowymi czy samorządowymi, są małymi jednostkami organizacyjnymi. Bogate i zróżnicowane zbiory oraz wykwalifikowana uniwersytecka kadra to niewątpliwie ich największe atuty. Z drugiej jednak strony różne zaszeregowanie w strukturze organizacyjnej uczelni, niedostatki etatowe, ograniczony dostęp do środków zewnętrznych powodują, że trudno im konkurować z innymi instytucjami kultury. W ciągu ostatnich kilku lat dał się zauważyć nie tylko wzrost liczby nowych placówek, ale i konsultacji oraz wymiany dobrych praktyk w muzealnym środowisku akademickim. Ogromne wsparcie płynie ze strony Stowarzyszenia Muzeów Uczelnianych, bez działań którego nie mogłoby być mowy o realizowaniu wspólnych przedsięwzięć i założonych planów. Przed muzeami uczelnianymi wciąż stoi wiele wyzwań.

Streszczenie: Konferencja naukowa pt. „Tożsamość i dziedzictwo. Muzea uczelniane” zorganizowana w Krakowie w dniach 22–24 listopada 2017 r. była pretekstem do przyjrzenia się z bliska instytucjom sprawującym opiekę nad

szeroko rozumianym dziedzictwem akademickim. W artykule zarysowano status prawny muzeów szkół wyższych i wynikające z niego następstwa. Przedstawiono wyniki kwerendy poświęconej działającym w Polsce muzeom uczelnianym.

Badania przeprowadzono w 134 publicznych instytucjach szkolnictwa wyższego, skupiając się na wyszukiwaniu muzeów, kolekcji i zbiorów akademickich oraz ich zaszerogowaniu w strukturze organizacyjnej uczelni.

Analizując zebrany materiał ustalono, że w Polsce funkcjonuje 68 muzeów uczelnianych, dla których organizatorami są 44 różne szkoły wyższe (zarówno uniwersytety, jak i wyspecjalizowane szkoły, m.in.: techniczne, medycznych, rolnicze, ekonomiczne, pedagogiczne, artystyczne). Podkreślono, że w latach 2009–2018 działalność zainicjowało aż 17

jednostek (kilka z nich nadal znajduje się w organizacji lub zmieniło swój status poprzez połączenie instytucji czy zbiorów). Przeglądając się miejscu jakie zajmują muzea w strukturze organizacyjnej uczelni wskazano, że najliczniej reprezentowane są te, będące częścią wydziałów, a w następnej kolejności posiadające status jednostek ogólnouczelnianych. W tekście zasygnalizowano także i omówiono najistotniejsze zjawiska zachodzące w muzeach akademickich tj. m.in. przeobrażenia w sferze organizacyjnej i prawnej. Nie mniej istotny wątek artykułu dotyczy wirtualizacji zbiorów.

Słowa kluczowe: dziedzictwo akademickie, muzea uczelniane, szkoły wyższe, struktura uczelni, wirtualizacja zbiorów.

Przypisy

- ¹ Konferencja odbyła się w dniach 19-20 maja 2016 r. w Nieborowie i została zorganizowana wspólnymi siłami Stowarzyszenia Muzeów Uczelnianych i Narodowego Instytutu Muzealnictwa i Ochrony Zbiorów (NIMOZ).
- ² E. Wyka, M. Taborska, *Muzea uniwersyteckie w Polsce*, w: „Opuscula Musealia” 2009, nr 17, s. 31-35.
- ³ S. Waltoś, *Kodeks etyki ICOM dla muzeów*, Oficyna Wolters Kluwer business, Warszawa, 2009.
- ⁴ Ł. Matoga, A. Pawłowska, *Muzea uczelniane w Polsce – przestrzeń spędzania czasu wolnego inspirowana nauką. Stan obecny i kierunki rozwoju w kontekście turystyki kulturowej*, w: „Turystyka Kulturowa” 2016, nr 2, s. 46-66.
- ⁵ W zestawieniu autorzy ujęli zarówno muzea uczelniane, jak i instytucje paramuzealne uczelni wyższych w wybranych ośrodkach naukowych w Polsce. Do tej drugiej grupy należą (zgodnie z rekomendowaną przez UNESCO klasyfikacją ICOM) m.in.: ogrody zoologiczne i botaniczne, rezerваты przyrody, pomniki historii i inne, <https://stat.gov.pl/metainformacje/sloownik-pojec/pojecia-stosowane-w-statystyce-publicznej/127,pojecie.html> [dostęp: 21.11.2017].
- ⁶ Ustawa z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach (Dz.U. z 2012 r. poz. 987., z późn. zm.).
- ⁷ Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej, art. 8.
- ⁸ R. Golat, *Jak założyć prywatne muzeum?*, w: „Muzealnictwo” 2008, nr 49, s. 14.
- ⁹ Zgodnie z art. 6. Ustawy z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach (Dz.U. z 2012 r. poz. 987., z późn. zm.).
- ¹⁰ Sporządzono na podstawie spisu muzeów dostępnych na <http://bip.mkidn.gov.pl/pages/rejestry-ewidencje-archiwa-wykazy/rejestry-muzeow.php> [dostęp: 27.03.2018].
- ¹¹ Jedyny wyjątek to Katolicki Uniwersytet Lubelski, który jest niepublicznym katolickim uniwersytetem, posiadającym prawa uczelni publicznej i finansowany jest z budżetu państwa na zasadach uczelni publicznych.
- ¹² W kwerendzie przeprowadzonej między grudniem 2016 r. a listopadem 2017 r. posługiwano się Zintegrowanym Systemem Informacji o Nauce i Szkolnictwie Wyższym – bazie danych z informacjami o jednostkach naukowych w Polsce, <https://polon.nauka.gov.pl/>
- ¹³ Stowarzyszenie Muzeów Uczelnianych zostało powołane do życia 28 maja 2014 r., jednak pierwsze spotkanie przedstawicieli środowiska odbyło się 2 lata wcześniej na Politechnice Warszawskiej. Jego statutowa działalność obejmuje ochronę, upowszechnianie i promocję dziedzictwa akademickiego, wspieranie działalności muzeów szkół wyższych, a także inicjowanie i wspieranie badań naukowych nad dziedzictwem akademickim. Jednym z pierwszych działań było przygotowanie objazdowej wystawy pt. „Jesteśmy” przedstawiającej zbiory i działalność zrzeszonych jednostek. SMU wydało także przewodnik po muzeach (w języku polskim i angielskim), a w 1. poł. 2018 r. planowane jest wydanie publikacji pt. *Muzea uczelniane. Katalog* prezentującej zbiory należących do SMU lub z nim współpracujących jednostek.
- ¹⁴ W dalszej części kwerendy przewidziano badanie poświęcone kolekcjom i zbiorom muzeów uczelnianych.
- ¹⁵ W wykazie znalazły się jednostki spełniające wymogi Ustawy o muzeach, których status prawny jest uregulowany w dokumentach uczelni, jak i jednostki nieposiadające statusu muzeum, zwyczajowo nazywane w ten sposób ze względu na zbiory oraz kolekcje, które przed laty były powoływane do funkcji muzeów, jednak ze względu na przemiany historyczne ów status utraciły.
- ¹⁶ Wyspecjalizowane szkoły wyższe: techniczne, medyczne, rolnicze, wojskowe, ekonomiczne, pedagogiczne, wychowania fizycznego i sztuki.
- ¹⁷ Ustawa z dnia 27 lipca 2005 r. prawo o szkolnictwie wyższym.
- ¹⁸ *Ibidem*, art. 2. pkt.1.29.
- ¹⁹ Spotkanie, które odbyło się w Muzeum Uniwersytetu Jagiellońskiego w dniach 16-18 października 2009 r. dało okazję do zaprezentowania sytuacji muzeów uczelnianych w Polsce.
- ²⁰ <http://muzeum.kul.pl/idea-muzeum/> [dostęp: 23.02.2018].
- ²¹ Regulamin Centrum Edukacji Przyrodniczej, http://www.bip.uj.edu.pl/documents/1384597/134326429/za_uchw_nr_97_2016_reg.pdf/c95e763c-3e01-48e6-8ff0-1c3e937eee56 [dostęp: 20.08.2017].
- ²² <https://www.uni.lodz.pl/aktualnosc/szczegoly/ul-odnowi-muzeum-przyrodnicze> [dostęp: 23.04.2017].
- ²³ <http://web.biol.uni.lodz.pl/muzeum/> [dostęp: 20.02.2018].
- ²⁴ <http://www.muzeum.anatomia.umlub.pl/index.html> [dostęp: 19.11.2017].
- ²⁵ http://pg.edu.pl/aktualnosc/-/asset_publisher/hWGncmoQv7K0/content/na-jedna-noc-otwieramy-wirtualne-muzeum-politechniki-gdanskiej [dostęp: 23.04.2017].
- ²⁶ <https://monitor.uksw.edu.pl/docs/487> [dostęp: 20.04.2017].

Katarzyna Zięba

Absolwentka kierunku Zarządzanie Kulturą UJ i Podyplomowego Studium Muzeologicznego UJ, doktorantka na Wydziale Zarządzania i Komunikacji Społecznej UJ; pracuje jako kustosz Muzeum Uniwersytetu Jagiellońskiego – kierownik Działu Strategii i Rozwoju; e-mail: katarzyna.zieba@uj.edu.pl

Word count: 2 392; **Tables:** 1; **Figures:** -; **References:** 26

Received: 04.2018; **Reviewed:** 04.2018; **Accepted:** 05.2018; **Published:** 06.2017

DOI: 10.5604/01.3001.0012.1120

Copyright©: 2018 National Institute for Museums and Public Collections. Published by Index Copernicus Sp. z o.o. All rights reserved.

Competing interests: Authors have declared that no competing interest exists.

Cite this article as: Zięba K.; MUZEA UCZELNIANE W POLSCE. Muz., 2018(59): 79-85

Table of contents 2018: <https://muzealnictworocznik.com/issue/10809>